

УДК 37.03 – 053.6

**ФОРМУВАННЯ ЕЛЕМЕНТІВ МУДРОСТІ МОЛОДІ
У СУЧАСНИХ УМОВАХ РОЗВИТКУ СУСПІЛЬСТВА**

Н.В. Поліщук, кандидат технічних наук, доцент Рівненського державного гуманітарного університету

У статті розглядається проблема виховання і навчання мудрості в сьогоденні, яка має велике філософське, соціальне і педагогічне значення, оскільки особистість, здатна до набуття мудрості в напрямках самореалізації та саморозвитку, зможе вільно й успішно поводитися в різноманітних сферах життєдіяльності, самостійно нетрадиційно мислити, сміливо розробляти власні стратегії поведінки, здійснювати духовно-моральний вибір і нести відповідальність за свої дії і власний розвиток.

У статті показано, що мудрість будь-якої людини походить передусім від Бога, її можна набутти через книжні знання, особливо при вивченні творів велетів людського духу, філософії, Біблії, з досвіду, при набутті знань та спілкування з мудрими і розумними людьми. У той час як знання мають справу з фактичною інформацією, мудрість включає в себе інтерпретаційний взаємозв'язок і використання набутих знань і досвіду оточуючої спільноти людей та засвоєння позитивної, окрім політичної, інформації, яку надають засоби масової інформації. Фактично мудрість є проявом своєрідності характеру людини, використання знань і переконань особистості набутих протягом власного життя і при взаємовідносинах з людьми з великими досвідом і знаннями.

Обґрунтовано, що мудрою вважається людина, яка є носієм великого життєвого досвіду, християнського і світського знання, їх духу, вчителем життя, теоретиком і практиком життя, здатною вирішувати всі проблеми людського буття; мудра особа не потребує порад, а сама надає їх іншим. Таким мудримі має стати майбутнє молоде покоління з їхньою кардинально іншою освітою, вихованням, світоглядом і духовністю, особливо в епоху бурхливого розвитку науки, техніки, технологій і суттєвого ускладнення умов життя.

Ключові слова: мудрість, мудрець, молодь, духовність, моральність, філософія, навчання, виховання, суспільство.

Постановка проблеми. Нині сучасне українське суспільство переживає період глибоких структурних соціокультурних трансформацій. Перехідний стан українського суспільства обумовив переосмислення і нову інтерпретацію соціокультурних сенсів і стереотипів діяльності в нових соціально-економічних і суспільно-політичних умовах. У цих умовах значення методологічного осмислення теорії і практики

сучасної глобальної освіти як інституту духовності суспільства об'єктивно зростає [1]. Поряд з цим філософія освіти сприяє створенню нових освітніх концепцій, задаючи напрям наукового пошуку і є методологічною основою розвитку освітніх теорій [2, с. 8].

Нині мало хто з молодих людей думає про інших, коли щось загрожує власним інтересам чи якимсь уявним правам. Життя постійно вимагає мудрих рішень. «Найцінніше вміння, яке найважче набути, – це вміння приймати мудрі рішення» (Наполеон Бонапарт). Ще Спіноза твердив: «Істинне щастя та блаженство людини полягає тільки в мудрості та пізнанні істини». Мудрою вважається та людина, яка не користується порадами інших людей, а навпаки надає поради іншим.

Від того, як мудро молода людина вирішує важливі питання, залежить її щастя [3]. Дуже часто її рішення впливають на інших. Тому ніколи свідомо не варто приймати немудрі рішення, які можуть зруйнувати безцінні взаємини з друзями, рідними і, що найголовніше, з батьками. У Приповістей 10:1 говориться: «Син мудрий – потіха для батька, а син нерозумний – то смуток для неньки його». Родині, друзям, знайомим, взагалі суспільству бажано, щоб найважливіші рішення молодої людини завжди були мудрими. «Набування мудрості – як же це ліпше від золота, набування ж розуму – добірніше від срібла», сказано в Приповістей 16:16. Чому ж мудрість така цінна? Тому що «під захистом мудрості, як під захистом грошей; а перевага мудрості в тому, що мудрість дає життя тому, хто її має» (Екклезіястова 7:12, Хом.). Цар стародавнього Ізраїлю Соломон казав: «Шлях справедливих – ухилятися від зла; хто дорогу свою береже, той душу свою охороняє» (Приповістей 16:17). Справді, мудрість допомагає людям уникати злих доріг і оберігає їхнє життя! Короткі вислови з Приповістей 16:1–33 показують, що мудрість позитивно впливає на наш характер, мову і вчинки. Уособлена мудрість говорить: «Я ненавиджу пиху та гордість» (Приповістей 8:13). Гордість і мудрість несумісні. Молодим людям на початку їх життєвого шляху варто діяти мудро і остерігатися, щоб не розвинути в собі рис гордості та пихатості. Особливо молода людина має бути обережною, якщо вона у чомусь досягла успіху або отримала престижну посаду.

Але ж чому нині так багато молодих людей стають бундючними, себелюбними, жорстокими, бездушними та егоцентричними? Можливо через те, що відкинули мудрість, як щось неактуальне, немов якийсь

моральний пережиток. На жаль, це зробили навіть ті, хто заявляє, що вірить у Бога. І саме через таке переконання молоді люди стають ще більш егоїстичними і бездуховними [4].

Метою дослідження є з'ясування сутності поняття “мудрість” і для чого молодій людині потрібно жити в гармонії з мудрістю та як її набути. Чи сьогодні хоча б хтось з молодих людей дотримується її? І чи настане той час, коли усе людство житиме в гармонії з мудрістю?

Виклад основного матеріалу дослідження. Мудрість, як величний феномен людського буття, зародилася на зорі людства і, отже, далеко раніше від філософії. Мудрець у багатьох, навіть ранніх цивілізаціях, – особливо шанована людина (часто старійшина), обдарована великими, існуючими на той час знаннями та практичним досвідом, який далеко перевершував досвід звичайних членів відповідного суспільства. Такій особистості приписувалося божественне походження. Великими мудрецьями стародавнього світу вважалися: Іов, Соломон, Мойсей, Давид, Лао-Дзи, Конфуцій, Геракліт, Епікур, Платон, Піфагор, Сократ, Птоломей, Аристотель, Ісус Христос, Павло, Петро та інші апостоли і послідовники вчення Ісуса. На думку стародавніх греків, бути мудрим – це не тільки досконало знати світ і розуміти життя, а й поводитися згідно цього знання. Проте мудрість людини визначається не кількістю її знань, бо, як підкреслював Геракліт, «багатознання розуму не навчає». А, на його думку, «мудрість полягає в тому, щоб говорити правду і поводитися розумно, сприймаючи речі відповідно до їхньої природи». Тобто підґрунтям людської мудрості можуть бути лише ті знання, які розкривають природу чи сутність самих речей, або, іншими словами, їхні незмінні, визначальні якості та властивості, а також ті вічні і всеосяжні закони або сили, яким ці речі підпорядковані. Саме такі знання дозволяють людині поводити себе розумно, тобто відповідно до природи речей, а не всупереч їй, і досягати успіху.

У середньовіччі мудрими вважалися всі канонічні святі й крупні діячі, які очолювали католицьку і православну церкви: папи, патріархи, єпископи, митрополити і навіть окремі звичайні священики і проповідники та старійшини родів, селищ тощо. В епоху висхідного капіталізму, бурхливого розвитку науки і техніки (промислової революції) мудрими вважалися видатні вчені (Галілей, Ньютон, Паскаль, Лейбніц та інші вчені того часу, яких було обмаль). Але з інтенсивним розвитком науки, техніки,

філософії, з появою мільйонів вчених, філософів, письменників, поетів, громадських і політичних діячів образ мудрої людини в Європі нівелювався. Проте на всіх інших континентах, на яких у значній мірі збереглися патріархальні відносини, всі старі люди, особливо чоловіки, вважаються мудрецами і їх шанують та поважають.

Ще Аристотель перетворює мудрість на особливу науку, філософію, яка хоче навчати і наставляти, ніж навчатися. Вона виникла як сумнів у традиційних цінностях тодішнього духовного відображення. Філософія мусить мати своїм наслідком створення системи етичних настанов і принципів – тобто системи знань про те, як діяти людині для того, щоб досягти щастя й досконалості – так вважали Стародавні греки. Вони у цьому вбачали сенс філософування, його корисність.

Історично покоління мудреців ніби змінилося поколіннями філософів, бо стереотипний образ мудреця – людина похилого віку з довгим сивим волоссям і такою ж довгою та сивою бородою. Істинний мудрець, згідно зі східним стародавнім уявленням, – незворушний у радості й біді, він не відчуває гніву навіть коли його життям загрожують. Основна вимога до мудреця: не плакати, не сміятися, а незворушно зрозуміти ситуацію. Тобто склався образ святої людини, яка повністю відрізняється від інших людей. Це більше мешканець неба, ніж земна людина з усіма її недоліками, обмеженістю і повсякденними побутовими клопотами. Проте з плином віків, розвитком науки і техніки, технологій цей образ зазнав докорінної трансформації і не витримує критики сучасного скептичного розуму. Мудрість помолодшала. Оволодіти мудрістю може й пересічна людина.

Оригінальне трактування мудрості належить Леонардо да Вінчі. Він писав: «Мудрість – дочка досвіду». Він же абсолютно справедливо вказував на те, що мудрою може будь-яка людина: «Набувай у юності того, що з роками відшкодує тобі збиток, заподіяний старістю. І, зрозумівши, що їжею старості є мудрість, дій у юності так, щоб старість не залишилася без їжі» [5]. Мудрість – великий досвід, досвід багатьох поколінь, який накопичувався тисячоліттями. Книгою мудрості називають Біблію.

Філософія впродовж останніх трьох-чотирьох століть майже не займається мудрістю. Поняття мудрості врешті-решт зникло з мапи філософії. У більшості сучасних філософських енциклопедій і словників це поняття або відсутнє, або займає дуже скромне місце [6, с. 27].

Політика на сьогоднішній час майже витіснила з свідомості суспільства таку найціннішу якість людини як мудрість, але навіть у давнину мудрість розглядалася як тип знання, необхідний для визначення добра і зла й для того, щоб вести добрий спосіб життя. Як у психології не залишилося місця для поняття «душа», так у філософії не залишилося місця для поняття «мудрість», хоча історично ці дисципліни будувалися саме навколо цих понять і отримали від них свої назви. В [6, с. 30] йдеться про те, що «філософ – далеко не завжди мудрець, і часом філософія, однією своєю стороною наближаючись до мудрості, іншою віддаляється від неї. Можливо, що саме тепер, на початку третього тисячоліття, коли філософія розчарувалася у своїй здатності чогось навчити, настає момент її зворотного перетворення на мудрість».

У [7, с. 17] стверджується, що «філософувати – це прагнути до мудрості, яка у повсякденному розумінні почасти заміняє поняття «філософія». Дійсно, мудрість має непересічне значення, оскільки дозволяє приймати практичні рішення, служить засобом керування людською поведінкою, способом життя. Мудрість визначає міру в усіх справах, оскільки будь-яка крайність веде до непередбачуваних рішень. Вона дозволяє усвідомити власні помилки, робить людину обережною, обачливою [3]. Мудрість притаманна не всім людям, хоча потенційно властива кожному. Вона здобувається різними шляхами, виявляється у різноманітних сферах знань і діяльності, закріплюється у прислів'ях, приказках, притчах, міфах. Мудрість існує, тому що існують проблеми, які вимагають вирішення. Мудрість – не наука, оскільки наука є системою взаємозв'язаних і взаємозумовлених понять, значення яких органічно пов'язано з її предметом. Мудрість не є системою понять, досліджень, хоча, звичайно, є розумінням складних взаємовідносин людей. Вона ґрунтується не стільки на даних науки, скільки на повсякденному та історичному досвіді. «Мудрість не може стати наукою, як і наука мудрістю. Філософія, як би високо не оцінювала мудрість не повинна себе ототожнювати з нею» [7]. Сенека стверджував: «Перший обов'язок мудрого і перша ознака мудрості – не допускати розбіжності між словом і ділом».

Проблема мудрості відноситься до числа найменш розроблених і в психологічній науці [3, с. 17]. Вагомий вклад у методологію і теорію досліджень мудрості внесла школа Пола Балтеса, яка виникла в кінці ХХ ст.

Згідно її установок, індивідуальний розвиток мудрості в людини, її становлення як особистості є єдиний багатоякісний і різнонаправлений процес. У динамічному просторі більш ранніх періодів цього процесу закладаються, виникають, функціонують «чорнові намітки», зародкові форми, незавершені «мелодії», які поступово входять в «оркестровку», за висловлюванням Балтеса, більш пізніх періодів (етапів, рівнів) процесу розвитку мудрості [8]. Так що чекати старості та сподіватися, що людина сама собою стане мудрою – це абсурд.

У вітчизняній педагогіці процес становлення мудрості, не говорячи вже про методику її розвитку в молодих поколіннях, згадується надто скромно. Так в [9, с. 296] говориться: «Мудрість – інтелектуальна й моральна характеристика особистості; означає високий рівень оволодіння нею соціальним досвідом. Мудра людина здатна оптимальним способом розв'язувати пізнавальні, трудові, навчальні, морально-побутові завдання. Її дії і вчинки глибоко осмислені, поведінка відповідає обставинам, об'єктивним потребам, конкретній ситуації і власним можливостям. Мудрість не є природженою, а набувається протягом життя й суспільно-корисної практики».

Мудрість (згідно Ожегова С.И.) – це глибокий розум, який спирається на життєвий досвід. Таке трактування передбачає перш за все глибокий розум, який набувається двома шляхами – навчанням та в процесі життєвої практики. Навчанням якраз і займаються учні та студенти, але учні отримують тільки ази наук і їхній життєвий досвід вкрай мізерний. Тому в них можна закладати тільки первісні, найпростіші елементи мудрості і то, в старших класах, на завершальній стадії їх перебування у школі. .

Ми все більше впевнюємося в народній мудрості: не легко стати вченим, як же важко стати мудрою людиною, бо *мудрість – це таке відношення людини до дійсності, коли вона вміє дати найбільш досконалу оцінку самому собі та світу і знайти оптимальний варіант його перетворення згідно з її потребами й інтересами* [10, с. 306]. Завдання педагогіки – не тільки дати молодій людині добру освіту. Вона має стати громадянином, любити свою Вітчизну, бути носієм високих моральних якостей та ідеалів свого народу. Кожна з них має стати особистістю. Шкільні роки відіграють велику роль у формуванні морально-духовного обличчя молодої людини. Вони закладають фундамент громадянської

зрілості молоді, її вихованості і набуття майбутньої мудрості. Творчий початок є в природі кожної людини. Вихователь, учитель повинні дати вірний напрямок творчій активності молодій людині, сполучаючи цю активність з моральними і духовними ідеалами. Людина, яка знає навіть багато і дуже багато вміє, але не здатна творчо мислити, а значить творчо трудитися, уже сьогодні може бути замінена роботом, ЕОМ. Небо учнівської духовності, учнівської мудрості мають підтримувати над ними люди, які в різні часи називалися по різному: просвітителі, володарі дум, подвижники, вчителі, наставники [10]. Якщо в кризовому стані виявилася школа, то, зрозуміло, що з нею і вчитель, – сіяч розумного, доброго, вічного – продукт тієї ж самої школи. Вчитель – це той мудрець, хто практично здійснює становлення високого духу людини. За партою починається все, що нас радує, турбує, тривожить і засмучує. Творча активність вчителя важлива не тільки здатністю вирішувати навчальні завдання – вона вирощує юних громадян, просто порядних людей, які можуть мислити і діяти нестандартно, бути перетворювачами, творцями життя. Необхідне кардинальне збільшення заробітної плати, щоб вчитель не відчував себе жебраком, кріпаком і не жив лише на подачки і прихильності начальства та хабарі батьків. Раб ніколи не виховає вільну і мудру людину, а лише подібну собі, а то й гіршу: заздрісника, вбивцю, грабіжника, гвалтівника тощо, масову навалу яких ми й спостерігаємо у наш час [11].

Мудримися не народжуються, ними стають, набираючись досвіду, зрілого бачення дійсності та його вмілого використання. Філософські знання ж є мірою розумового розвитку особистості та фундаментом системи переконань особи. Тому далеко більші можливості з'являються для формування елементів мудрості під час навчання у вузі, де вже вивчається філософія. Студент неодноразово проходить практику у школі, або на виробництві, спілкується з далеко більш кваліфікованими працівниками ніж він, які мають великі знання і життєвий досвід. Значно більш широкий світогляд, ніж вчителі, мають професори й академіки, які незаперечно є більш мудримися людьми. Набуттю елементів мудрості сприяє також проведення експериментів у навчальних і наукових лабораторіях, а життєвого досвіду учні й студенти набувають під час опрацювання навчальної, наукової і художньої літератури в бібліотеках і читальних залах, а також виконання індивідуальних науково-дослідних, курсових,

дипломних і магістерських робіт. Що може дати школі майбутнього педагогічний вуз? Мудрих вчителів! Це повинна бути інтелектуальна еліта нашого суспільства, талановита, вільна – і в своєму пошуку, і в своїх сумнівах, грамотна, допитлива, яка завжди в пошуку, поважає себе та інших. Саме така людина здатна виховати собі подібних, бо мудрість – це вироблена роками здатність людини бачити правду, яка максимально близька до істини. Мудрість – це вміння служити цій правді, діяти відповідно до неї [9, с. 306]. Мудрість, таким чином, є одним з головних принципів формування світогляду. Адже через мудрість людина усвідомлює світ у всій його цілісності, бачить у ньому не лише його глибинність, а й межі своїх можливостей і міру власної значущості. У мудрості людина усвідомлює себе і світ як проблему, ставить радикальні питання, шукає розуміння і спасіння, вказує і обирає найбільш оптимальний шлях своєї діяльності. Через мудрість і любов до неї людина творить свою свободу.

Мудрість, як внутрішня культура людини, не визначається ні професією, ні навіть рівнем освіти. Мудрець не представник соціального прошарку, а той, хто ніколи не буде робити тільки собі добре, знаючи, що іншим стане від цього погано. Мудрець це людина, яка вихована в любові й повазі до інших людей, яка не дозволить собі погано виконувати свої обов'язки, свою справу, їй огидна брехня, мудрість не може допустити вузького національного егоїзму, нетерпимості, насильства. Тому мудрість сильніша від класових бар'єрів, національних відмінностей вона веде до істинної єдності людей [12, 13]. Живий розум має прагнути знань. Але якщо людина має тільки знання, писав радянський вчений О. Лосев, і відсутня мудрість, – це страшна людина. Як, наприклад, Гітлер, Сталін, Путін. Останній являє собою ядерного монстра, який загрожує існуванню людства.

Від того, яку суму знань і шкалу життєвих цінностей сприйме молода людина в роки навчання в середній і вищій школі, який ідеал вона вибере для наслідування, великою мірою залежить її місце в суспільстві, її становлення як мудрої особистості. Нинішня школа, на жаль, мало сприяє формуванню ідеалу мудрості. Та й в цілому галузь почуттів ще не стала предметом цілеспрямованого виховання школярів. У школі діти дуже різні: з різними нахилами, з різним ступенем обдарованості. Але для набуття ними хоча би початків мудрості всім їм необхідно дати знання,

навчити небайдужості до життя, нетерпимості до зла, виховати бажання і вміння брати на себе відповідальність хай за невелику, але відповідальну справу, бути добрими, милосердними, чесними.

Але сьогодні нерідко практика школи свідчить про недооцінку духовного фактора знань у навчанні. Як у школі, так і за її межами інколи проявляється крайня жорстокість, катування навіть малолітніх дітей. Але ж масова фізична жорстокість серед учнів є наслідком жорстокості в їх свідомості. Для уникнення цієї пошесті молода людина повинна мати ідеали мудрості велетів духу, в якості яких можуть виступати і надихати: Шевченко і Скворода, Пушкін і Толстой, Паскаль і Достоєвський, Рубльов і Мень.

Досвід і мудрість як принципи формування і розвитку світоглядної культури з необхідністю ведуть людину до сфери моралі. *Мораль – це сфера соціального, що існує як система поглядів і уявлень, норм і оцінок, принципів, правил і переконань, у межах яких регулюється поведінка людей* [10, с. 307].

Освіта сама по собі не веде до глибокої моральності та культури, духовні пізнання і рівень інтелектуального розвитку не перетворюються в якісно нову поведінку. Це створюється всією сукупністю факторів, які обумовлюють розвиток духовного світу людини, всім побутом нашого життя.

Отже, мудрість починає набуватися в процесі морально-духовного становлення молоді [14]. В число спеціалізованих критеріїв розвитку мудрості, особливо у студентські роки входять [3]: виключно тонке й глибоке проникнення в розвиток людини і в суть її життєво важливих проблем; достатньо продуктивні, виважені судження, поради і витлумачення тяжких життєвих ситуацій; багате знання фактів, які стосуються умов життя і їх багатоманітність варіацій; контекстуальність: знання про те, що життя здійснюється в різних суспільних, культурних, соціоісторичних контекстах і на різних рівнях індивідуального розвитку; релятивізм: знання про те, що різні люди і різні соціальні групи володіють значно відмінними цінностями, цілями і пріоритетами; невизначеність: знання про відносну ідетермінованість і непередбачуваність життя, що породжує різні способи управління ним.

На різних видах занять і виховних заходах необхідно використовувати мудрості притч; народні прислів'я і приказки; міфи народів світу. В них у максимально концентрованому вигляді відображено мудрість, породжену життєвою практикою, того чи іншого народу від часу

його появи і до наших днів. Розкриваючи віковічну мудрість народу вони відображають різні явища суспільного життя, трудову діяльність людей, їх побут, мораль, духовність, глибоку любов до праці, патріотизм. У них звучить ненависть до поневолювачів, багатіїв, гостро висміюються всілякі людські вади, атеїстичні погляди тощо.

Деякі психологи справедливо зв'язують з мудрістю, породженою життєвим досвідом, почуття гумору і вміння побачити в серйозному, навіть трагічному, оптимістичну сторону. Варто також для набуття мудрості широко використовувати Біблію – цю наймудрішу і найвеличнішу книгу, в якій акумульований величезний досвід людства, практично за весь час його існування. Знання, отримане з вивчення Біблії, допомагає виявляти самовладання, яке допомагає уникнути бездуховного й аморального способу життя, долати людські недосконалості, слабкості, контролювати свій характер, свої стосунки з протилежною статтю і взагалі з людьми. Мудро вже тепер довідатися, що Біблія говорить і про майбутнє. Особливу цінність складають притчі Ісуса Христа, описані в ній. Навіть багато нехристиян вірять, що Він – великий і мудрий учитель. «Він, безперечно, був одним із найвпливовіших людей, які будь-коли жили» (Уорлд букенсайклопідія).

Ісус дав учням ключ найвищої мудрості, що допомагало їм справлятися з різними проблемами в житті. Що це за ключ? Любов. В одній з найвідоміших проповідей, яку називають Нагірною, Ісус навчав своїх учнів, як виявити любов до ближнього, цього найсильнішого і найбільш мудрого почуття, яким необхідно володіти мудрій людині. Він сказав: «Тож усе, чого тільки бажаєте, щоб чинили вам люди, те саме чиніть їм і ви» (Матвія 7:12). Цей принцип називають Золотим правилом. Слово «люди», вжите тут Ісусом, охоплює навіть ворогів. У тій же проповіді він сказав: «Любіть ворогів своїх... і моліться за тих, хто вас переслідує» (Матвія 5:44). Хіба така любов не розв'язала б багатьох проблем, з якими ми стикаємось сьогодні? Ідея, закладена в Золотому правилі, поширена не лише в християнському світі. Цей принцип мудрості у тій чи іншій формі викладено і в юдаїзмі, і в буддизмі, і в грецькій філософії. Людям Далекого Сходу особливо відомий вислів Конфуція, найбільш шанованого східного мудреця і вчителя. У його праці «Бесіди та висловлювання» (третьої книзі «Чотирикнижжя») ця ідея згадується три рази. У відповідь на запитання своїх учнів Конфуцій сказав: «Не чиніть

іншим того, чого не бажаєте, щоб чинили вам». Індуський лідер Мохандас Ганді висловився так: «Коли ми погодимось із навчанням Христа в його Нагірній проповіді, тоді... розв'яжемо проблеми... цілого світу». Цікаво, що, незалежно від того в якій формі викладений цей принцип мудрості, людей різних епох, країн і різного походження приваблює ідея, яка міститься у Золотому правилі. Це показує, що думки, виголошені Ісусом у Нагірній проповіді, є універсальним вченням, яке впливає на життя людей будь-якого віку й у всіх куточках Землі. Тож Ісус Христос є абсолютним ідеалом етичної думки, найвищим проявом мудрості.

У часи Київської Русі у пізнавальній діяльності також домінувала енциклопедичність, просвітництво, висока книжна культура, повага до розуму і таланту [7, с. 330]. Велике значення надавалося набуванню мудрості (навіть князь називався Ярослав Мудрий) як сплаву знання та його практичного втілення в життя, пошукам правди, істини, бажанню осягнути культуру свого та інших народів, передати ці знання сучасникам і нащадкам. Всі ці ідеї ввійшли в духовну культуру українського народу. В історії українського народу таким велетом духу був насамперед мандрівний філософ Г. Сковорода.

Як педагог-гуманіст Григорій Савич стояв за народну школу, в якій би вихованці набували корисних для життя знань. Він засуджує систему виховання, якою замість всебічного розвитку людини прищеплюються молоді зовнішні манери та плазування перед іноземним. Навчання молоді має бути поступовим і послідовним. Цей дидактичний принцип він обґрунтовує афоризмом: «Хто помірно, але постійно вивчає предмет, для того навчання не труд, а втіха». У дусі народної мудрості Г. Сковорода пропонує виховувати у дітей помірність бажань, вважаючи, що «надмірність породжує пересиченість – нудьгу, нудьга ж – душевний смуток, а хто хворіє на це, того не можна назвати мудрим». Ця проблема особливо актуальна в наші дні, коли основною метою заможних батьків є відсторонення дітей від проблем та клопоту, тобто уявне полегшення життя.

Приведений вище цикл «ідей народності» за Сковородою, можна знайти й у К. Ушинського. Наприклад, з приводу мови К. Ушинський писав: «Поки жива мова народна в устах народу, до того часу живий і народ... Вимерла мова в устах народу – вимер і народ...». Синтезуючи західну та східну думку, вітчизняна філософія набула самобутнього та оригінального характеру. Вона мала статус мудрості, забарвлювалася

мудрістю, розумілася як мудрість («Ізборник 1073 р.»). Він кваліфікує мудрість як знання божеських та людських речей.

Висновки. Мудрість будь-якої людини походить передусім від Бога, її можна набути через книжне знання та спілкування з розумними людьми. Мудрець – це особлива людина, що є носієм християнського знання, його духу, вчителем життя, теоретиком і практиком, здатним вирішувати всі проблеми людського буття [7, с. 327]. У той час як знання мають справу з фактичною інформацією, мудрість включає в себе інтерпретаційний взаємозв'язок і застосування набутих знань і досвіду. Фактично мудрість є проявом характеру, використання знань і переконань особистості при визначенні власного життя і при взаємовідносинах з людьми. Мудрою вважається не та особа, яка потребує порад, а яка їх сама надає іншим. Таким мудрим має стати, майбутнє покоління з їхньою кардинально іншою освітою, вихованням, світоглядом і духовністю.

Література

1. Яценко С.Л. Освіта як інститут духовності суспільства / С.Л. Яценко // Матеріали наук.-практ. конф. «Парадигма творення в сучасній науці: на шляху до інтегрованого світогляду». – Острог: Вид-во Національного ун-ту «Острозька академія», 2009. – Вип.1. – С. 143–151.
2. Наливайко Н.В. Глобальные и региональные тенденции развития отечественного образования (социально-философский анализ): монографія / Н. В. Наливайко, В. И. Панарин, В. И. Паршиков; отв. ред. В. В. Целищев // Рос. акад. наук. Сиб. отд-ние, Ин-т философии и права; М-во образования и науки РФ, НГАУ, НГПУ. – Новосибирск: Изд-во СО РАН, 2010. – 298 с.
3. Анцыферова Л.И. Мудрость и ее проявления в разные периоды жизни человека / Л.И. Анцыферова // Психологический журнал. – 2004. – Т. 25. – № 3. – С. 17–24.
4. Поліщук Н.В. До питання навчання і виховання мудрості у сучасній молоді / Н.В. Поліщук, О.С. Мосієвич, І.М. Панченко // Сб. науч. труд. SWorld. – Вып. 2. – Том 21 «Философия и филология/Философия образования». – Иваново: МАРКОВА АД, 2014. – ЦИТ:214-141.–С.16-27.
5. Николл Ч. Леонардо да Винчи. Полет разума / Ч. Николл; пер. с англ. Т. Новиковой. – М.: Эксмо, 2006. – 768 с.
6. Шадських Ю. Етична складова мудрості / Ю. Шадських // Філософські науки. Вісник нац. у-ту «Львівська політехніка». – 2008. – № 607. – С. 27–31.
7. Кремень В.Г. Філософія: Логос, Софія, Розум: підруч. для студ. ВНЗ / В.Г. Кремень, В.В. Ільїн. – К.: Книга, 2006. – 432 с.

8. Baltes P.B. On the Incomplete Architecture of Human Ontogeny. Selection. Optimization and Compensation as Foundation of Development Theory / P.B. Baltes // *American Psychologist*. – 1997. – V. 52. – № 4. – P. 366–380.
9. Гончаренко М.С. Екологія людини: навч. посібник / М.С. Гончаренко, Ю.Д. Бойчук; за ред. Н.В. Кочубей. – Суми: ВТД «Університетська книга»; Видавничий дім «Княгиня Ольга», 2005. – 394 с.
10. Людина і світ: підручник / [Л.В. Губерський, В.Г. Кремень, А.О. Приятельчук та ін.]; голов. ред. Л.В. Губерський. – К.: Знання, КОО, 2001. – 349 с.
11. Дробноход М.І. Сучасні тенденції еволюційного розвитку людства та Україна / М.І. Дробноход // *Освіта і управління*. – 2009. – Т. 12, № 3–4. – С. 7–23.
12. Шадських Ю. Етична складова мудрості / Ю. Шадських // *Філософські науки. Вісник нац. у-ту «Львівська політехніка»*. – 2008. – № 607. – С. 27–31.
13. Шадських Ю. Співвідношення науки і мудрості в сучасному світі / Ю. Шадських // *Філософські науки. Фундаментальні проблеми сучасної філософії*. – 2010. – № 661. – С. 14–18.
14. Поліщук Н.В. Сучасний науково-технічний прогрес у контексті формування духовності молоді / Н. В. Поліщук // *Гілея: науковий вісник: збірник наукових праць* / Гол. ред. В.М. Вашкевич. – К.: «Видавництво «Гілея», 2014. – Вип. 90 (11). – С. 234-237.

ФОРМИРОВАНИЕ ЭЛЕМЕНТОВ МУДРОСТИ МОЛОДЕЖИ В СОВРЕМЕННЫХ УСЛОВИЯХ РАЗВИТИЯ ОБЩЕСТВА

Н.В. Полищук

В статье рассматривается проблема воспитания и обучения мудрости в настоящем времени, которая имеет большое философское, социальное и педагогическое значение, поскольку личность, способная к приобретению мудрости в направлениях самореализации и саморазвития, сможет свободно и успешно вести себя в разнообразных сферах жизнедеятельности, самостоятельно и нетрадиционно мыслить, смело разрабатывать собственные стратегии поведения, осуществлять духовно-нравственный выбор и нести ответственность за свои действия и собственное развитие.

В статье показано, что мудрость любого человека происходит прежде всего от Бога, ее можно приобрести через книжные знания, особенно при изучении произведений гениев человеческого духа, философии, Библии, из опыта, при обретении знаний и общения с мудрыми и умными людьми. В то время как знания имеют дело с фактической информацией, мудрость включает в себя интерпретационную взаимосвязь и использование приобретенных знаний и опыта окружающего общества людей и усвоения положительной, кроме политической, информации, которую предоставляют средства массовой информации. Фактически

мудрость является проявлением своеобразия характера человека, использованием знаний и убеждений личности приобретенных в течение собственной жизни и при взаимоотношениях с людьми с большим опытом и знаниями.

Обосновано, что мудрым считается человек, который является носителем большого жизненного опыта, христианского и светского знаний, их духа, учителем жизни, теоретиком и практиком жизни, способным решать все проблемы человеческого бытия; мудрый человек не нуждается в советах, а сам предоставляет их другим. Таким мудрыми должно стать будущее молодое поколение с их кардинально другим образованием, воспитанием, мировоззрением и духовностью, особенно в эпоху бурного развития науки, техники, технологий и существенным осложнением условий жизни.

Ключевые слова: мудрость, мудрец, молодежь, духовность, нравственность, философия, обучение, воспитание, общество.

THE FORMATION OF THE ELEMENTS OF THE WISDOM OF YOUTH IN MODERN CONDITIONS OF DEVELOPMENT OF SOCIETY

N. Polishchuk

The article discusses the problem of teaching and learning of wisdom in the present, which is of great philosophical, social and pedagogical significance, since the person is able to acquire wisdom in the areas of self-realization and self-development, can freely and successfully conduct themselves in various spheres of life, self and non-traditional thinking, dare to develop your own strategy of behavior, to exercise moral choice and to take responsibility for their actions and their own development.

The article demonstrates that the wisdom of any person is primarily from God, it can be acquired through book knowledge, especially when studying the works of geniuses of the human spirit, philosophy, the Bible, from experience, with the knowledge and fellowship with the wise and intelligent people. While knowledge dealing with factual information, wisdom includes interpretatsii the relationship and use of the acquired knowledge and experience of the surrounding community of people and learning from positive, except for political information provided by mass media. In fact, wisdom is a manifestation of the identity of human nature, the use of the knowledge and belief of the individual acquired during his own life and in relationships with people with great experience and knowledge.

It is proved that wise is a person who is the bearer of great gitto experience, Christian and secular knowledge, their spirit, the teacher of life, a theorist and practitioner of life that can solve all problems of human existence; the wise man needs no advice, and she gives them to others. So wise should be a future young generation with their radically different education, upbringing, worldview and spirituality, especially in the era of rapid development of science, engineering, technology and significant complication of the living conditions.

Key words: wisdom, wise, young, spirituality, morality, philosophy, training, education, society.